

DAG SOM OVAN

Apofeni (från klassisk grekiska ἀποφαίνειν, "visa", "inse") är den mänskliga benägenheten att hitta mening och betydelse i slumpmässigt data. Apofeni kan beskrivas som att hitta personlig information i brus.

Pareidoli (från grekiskans *para παρά*, "vid sidan av", "istället för" och *eidōlon* "bild", "form", "skepnad"). Att se mönster eller former i annars slumpartade eller icke-relaterade objekt. Som att se Gubben i månen eller i Kina där de ser kaninen på månen.

Apofeni och pareidoli kan inträffa samtidigt. Om du ser ett ansikte i ett moln räknas det som pareidoli men skiftar till apofeni om du tror att ansiktet har ett speciellt budskap till dig.

Allting är i ett ständigt flytande här på jorden. Ingenting behåller där en konstant och fast form, och våra känslor som fästa sig vid de yttre tingen, dö och förändras med nödvändighet som de. Alltid komma de i förväg eller i efterhand, återkalla i minnet det förflutna som icke mer är till, eller förebåda en framtid som ofta inte torde finnas; ingenting fast finns som hjärtat kan sluta sig till. Också har man här på jorden knappast annat än fröjd som förgår; vad beträffar lyckan som varar, så tvivlar jag på att den här är känd. Knappast finns det i våra intensivaste njutningar ett ögonblick, då hjärtat kan sanningsenligt säga till oss: jag skulle vilja att detta ögonblick varade alltid. Och hur kan man kalla lycka ett flyktigt tillstånd som fortfarande lämnar hjärtat oroligt och tomt, som låter oss sakna någonting som varit förut eller önska ytterligare någonting därefter.

Jean-Jacques Rousseau

Den ensamme vandrarens drömmier, 1782/2014

Svartbjörnsbyn i Norrbotten är en av fyra äldre byar som omger Boden. Numera är det ett bostadsområde med blandad bebyggelse men de äldsta bevisen för bosättning på platsen är ända från 1100-talet. Jag är född och uppvuxen i Svartbjörnsbyn och så även min mamma och min mormor. Mamma och jag ser på platsen där det tidigare stod flera lägenhetshus, som kallades för kommunhusen, de är rivna sedan flera år tillbaka. I källaren på ett av husen hade husmodersföreningen sin lokal från femtiotalet fram till 1980 då de flyttade verksamheten till den nybyggda Perbackagården. Svartbjörnsbyns Husmodersförening bildades måndagen den 17 februari 1947 med trettio medlemmar, varav två av dem var min mormor Göta och min mormorsmor Gerda. Min mormor var medlem över 60 år och under två perioder var hon också sekreterare. Föreningen träffades två gånger per månad, en arbetsträff och ett styrelsemöte. Protokollen från styrelsemötena berättar om deras verksamhet genom åren, en mängd aktiviteter och insamlingar. De hade sin egen dräkt, husmodersdräkten, som de sydde själva.

Av min mormor Göta har jag ärvt några kaffekoppar som tidigare tillhörde husmodersföreningen. Jag äger fem koppar och tre fat. Kaffekopparna är vita med ett mönster av bruna kronblad. Fatens undersida är stämplad med texten Rörstrand Sverige och antingen siffrorna 492 eller 501. Kaffeservisen har inget namn. 1937 började Rörstrand stämpla de serviser som inte var namngivna med tre siffror. De två första anger vilket år servisdelen tillverkats och den tredje under vilken del av detta år. Under 1940-talet kompletterades namnet Rörstrand med Sverige.

Det var först med den italienska upptäcktsresanden Marco Polo som porslinet kom till Europa. Porslin började tillverkas i Kina och Japan. Det är av den anledningen som porslin kallas för "china" på engelska, medan ordet porslin kommer från "porcellana" som är det italienska ordet för Porslinssnäcka. Rörstrand är det näst äldsta porslinsvarumärket i Europa, bara Meissen från 1709 är äldre. Under ledning av den tyske porslinsmakaren Johan Wolff inleddes tillverkningen på Rörstrands Slott i Stockholm. Materialet var fajans, dekoren var ofta koboltblå, inspirerade av det kinesiska porslinet. Nu blev porslin mer tillgängligt för gemene man. Innan åt man främst på metalltallrikar. Tillverkningen skedde ursprungligen på Rörstrands slott vid Karlbergssjön i Vasastan i Stockholm. Utbyggnaden av Stockholm gjorde att marken behövdes för bostäder. Rörstrand sålde av fastigheterna. Fabriken i Stockholm stängdes och revs 1926 och tillverkningen flyttades först till Göteborg och sedan till Lidköping. 2004 fattades beslutet att fabriken skulle läggas ned och tillverkningen sker idag i bland annat i Indonesien.

Rörstrands slott finns ännu kvar, det är inte så många som lägger märke till eller vet att det ligger ett slott alldeles vid Sankt Eriksplan. Vid Karlbersleden ligger det en kulle som består av krossat porslin som skapades efter att fabriken stängdes 1926 och vittnar om den tid då Rörstrand var en av Sveriges största arbetsgivare. Porslinsskärorna som ligger där är främst i färgerna vitt och blått. De där porslinsskärorna påminner mig om andra bitar av porslin och glas som jag hittat på flera olika platser runt omkring i världen. Främst vid stränder; vid ett hav eller en sjö. Det var mönstren på porslinsbitarna som först fängade mitt intresse. I Berlin har jag också hittat porslinsskärvor på en kulle, Volkspark Prenzlauer Berg, som skapades efter andra världskriget av material från bombade hus i de centrala delarna av staden. Topografin i staden ändrades efter att allt rivningsmaterial från husen transporterades till olika platser där de dumpades och artificiella kullar uppstod.

Alla dessa mönster och dekorer på porslin. Horror vacui är latin och det kan översättas till "skräck för tomrum" och är ett begrepp som finns både inom fysiken och konvetenskapen. Människans vilja att dekorera kan beskrivas som en motsats, egentligen är det tomrummet vi är rädda för, med hjälp av mönster och dekorationer döljs det. Men den här rädslan visar också på möjligheter. En mönsterrapport används ofta för att trycka mönster på tyger och tapeter. Första gången jag konstruerade och förstod hur en mönsterrapport fungerade var en euforisk upplevelse. Det är helt fascinerande att en del kan upprepas så att det är omöjligt inte se var något börjar eller slutar. Mönstret bara fortsätter, sömlöst. Allt hakar i varandra. Åt alla håll. I all evighet. De mänskliga behoven kan ses som ett mönster, något som återupprepas. Att förstå sig själv, reflektera över sina handlingar och se sina egna mönster. Det vi gör om och om igen. Vi vill ordna och strukturera våra tankar. Om allt svävar fritt blir det kaos. Vi letar hela tiden aktivt efter att hitta mönster. Att förstå är att se mönster.

Vi lämnar bilen på parkeringsplatsen nära den nedlagda flygplatsen Floyd Bennet Field. Stigen som leder ned mot havet är kantad av knotiga träd vars grenverk lutar sig in på ömse sidor och bildar ett grönt valv. Ljudet från bilarna på motorvägen Belt Parkway hörs på avstånd. Cikadorna sjunger. Regelbundet hörs ljuden från flygplan som landar och startar från den närliggande flygplatsen JFK. Jag går lite efter Scott och Sonya, som jag hör prata på avstånd. Det är fortfarande ljus men solen är på väg ned under horisonten. Efter en stunds promenad övergår träden gradvis och ersätts av vass som susar svagt i vinden. Och nu är vi framme vid stranden som består av fin ljus sand. Först ser jag några glasflaskor i sanden. Inte bara en här och där. Utan massor av glasflaskor och glasburkar. Därför har stranden i folkmun döpts till Bottle beach. Här går det inte att bada. Strandens ser ut som en apokalyps. Det ligger inte bara flaskor på stranden, även om det är de som dominerar. När det är lågvatten

uppenbarar sig föremål från arbetarklasshem i Brooklyn, skor, kläder, porslin, leksaker och andra saker som kan dateras till första hälften av 1900-talet.

Havsviken utanför kallas för Dead Horse Bay och det morbida namnet kommer av alla de konverteringsanläggningar som fanns på Barren Island från mitten av 1800-talet till 1920-talet. Innan bilarnas inträde i staden fanns det många hästar i New York och hästliken fraktades till ön för att tas hand om och efter dumpades skeletten i havet. Det var Robert Moses som förändrade Barren Island från att vara en fristående ö till att bli en del av Brooklyn-fastlandet genom att staden började dumpa sitt skräp till havs. Sand, kol och sopor användes som schaktmassa. 1927 öppnades Barren Island Airport som senare döptes om till Floyd Bennett Field. Material från rivna hus i Brooklyn som gav plats åt Pelt Parkway och andra motorvägar fraktades till Barren Island och användes också som fyllnadsmaterial. Det är de lämningarna som nu friläggs av havsströmmarna och sakta försvinner ut med vågorna. Sedan 1972 är området del av en nationalpark och enligt lag är det förbjudet att ta bort något.

Robert Moses är den person som haft störst påverkan på New Yorks stadsplanering under 1900-talet. Han var huvudansvarig för byggandet av stora offentliga projekt i staten och staden New York. Under hans ledning konstruerades många parker, motorvägar, broar, lekplatser, bostäder, tunnlar, stränder, djurparker, medborgarcentrum, utställningshallar och 1964-65 New York World Fair. Moses var en kontroversiell person, han var den person som under sin tid hade mest makt utan att vara politiker i New York.

Hav och sjöar har tidigare använts som soptippar. Allt det som var trasigt eller som man ville bli av med har dumpades i vattnet. Det glasbitar som tumlas av vatten kallas för havsglas eller sjöglas och det finns många människor går efter stränderna och söker efter de här glasbitarna. Det kan ta så lång tid som 10 år för glasbitarna att få sin frostade matta yta och mjuka form. En vass glasskärva slipas ned med hjälp av sand, vatten och tidvatten. Fram till 60-talet förpackades alla drycker och andra vätskor i glasflaskor- och burkar. Efter att plasten introducerades så skedde en förändring och det blev vanligare och vanligare att allting förpackades i plast. Som en konsekvens av det så finns det nu mindre och mindre havsglas i och med att mycket färre glasflaskor produceras och i slutändan hamnar i havet. Numera återvinns de flesta glasföremål, istället fylls nu haven av plast, stora öar av plast samlas på världshaven.

Redan kvällen innan hade det börjat blåsa och under dagen tilltog vinden mer och mer. Jag har aldrig hört vinden tjuta så högt. Det ven i alla fönster. När det blåste som mest, innan stormen nådde land, spändes de små glasrutorna i köksfönstren så mycket att vi var rädda att de skulle krossas.

När du står på Bottle Beach och blickar ut över vattnet är det halvön Rockaway som du ser på andra sidan sundet. Rockaway var en del av New York som drabbades hårt när orkanen Sandy träffade USA:s östkust. Det var den 29 oktober 2012. Flera fenomen inträffade på samma gång; kraftigt regn, starka vindar som nådde upp i orkanstyrka och som mötte ett väldigt starkt lågtryck precis efter fullmåne när vattennivån är som högst. När stormen nådde land sammanföll det nästan med tiden för högvatten. Den här kvällen när det var fullmånen var också tidvattnet på sin högsta nivå i sin månatliga cykel – springfloden, som gjorde att vattennivån var ytterligare en halv fot högre än det genomsnittliga högvattnet. Allt det här tillsammans fick katastrofala påföljder. Sandy är ett av de värsta oväder som har drabbat USA. Bara i New York dog 38 personer. Byggnader och infrastruktur förstördes av översvämningarna, bränder och flera stadsdelar blev utan elektricitet i en vecka och vissa

ännu längre. Från 34:e gatan och söderut var Manhattan strömlöst. Tunnelbanan var helt stängd i fyra dagar, MTA publicerade därefter varje dag en karta med uppdateringar i linjenätet. Bensin blev en bristvara då New Yorks hamn var stängd i flera dagar. Bilköer till bensinstationerna var oändligt långa, tills bensinen tog slut. Då stod mackarna övergivna, med avskärmade plastband.

De områden i Brooklyn, Queens och Staten Island som vetter direkt emot havet var speciellt drabbade av Sandy. Vågar på över på över 9 meter (30 feet) uppmättes i havet utanför Rockaway. Kraften i vågorna förstörde inte bara hus närmast havet och hela strandpromenaden, utan skapade också en omfattande stranderosion. Bara efter stränderna på halvön Rockaway försvann så många kubikmeter sand att det motsvarade en volym större än Empire State Building.

Vi åker med bilen på vägen som går längst med strandpromenaden i Rockaway. Scott kör bilen långsamt för det är sand på vägen och på sidan av vägen. Mitt minne är i slowmotion. Sand över allt i drivor. Sanden som följt med vågorna när Sandy sköljt över hela halvön. Vi åker genom en öken. Det är känslan. Lastbilar efter vägen lastas fulla med sand. Och de ensamma pelarna i betong, fundamenten till strandpromenad, spretar som armar rakt uti luften.

Månen påverkar oss. Tidvattnet styrs av månen och till en viss del även solen. De platser på jorden där hav och floder påverkas av tidvattnet är en del av det vardagliga livet. Vattnet kommer och går och du vet när det är säkert att gå på stranden och när du kan använda din båt. Det hela sker efter ett regelbundet och återkommande mönster. Fenomenet i naturen ger avtryck och blir till kulturella referenser. Tidvattnets ebb och flod används som en metafor för att beskriva livet. Jag har aldrig levt på en plats som är styrt av tidvattnet så för mig blir den liknelsen tom, den får inget fäste i mitt sinne eller kropp.

*Den som vill mig väl ställer inga frågor.
Haven andas – tidvatten in, tidvatten ut.*

Bodil Malmsten
Sista boken från Finistère, 2008

Månen går igenom olika faser från nymåne via fullmåne och tillbaka till att vara helt osynlig. Det tar 29,5 dygn för månen att gå igenom cykeln. Ordet måne är et indoeuropeiskt ord som betyder att mäta. Luna är latin och betyder ljus. Månen lyser och den mäter. Månen är den himlakropp som befinner sig närmast jorden. Jorden kretsar runt solen och månen i sin tur kretsar runt jorden. Månens rotation är bunden och den visar alltid samma sida mot jorden. Månen består av material från jorden. Det är konstaterat efter månfärderna och analys av mångrus. En annan himlakropp sägs ha krockat med jorden och slitit av stort stycke som slogs sönder och hamnade i en omlopps bana kring jorden. Utan månens stabiliserande verkan skulle inte jorden ha den fasta rotation som den har utan kaotiskt tumla omkring och förutsättningarna för liv skulle inte vara de samma. Månen försvinner sakta allt längre bort, 4 cm längre bort varje år.

Under fyra månader 1925 reste den ryska poeten Vladimir Majakovskij på den amerikanska kontinenten. Han vistades under en längre tid i New York och i augusti åker han ut till Rockaway Beach. I sitt resereportage *Min upptäckt av Amerika* skriver han om det besöket. Han inte har sett något mer motbjudande än byggnaderna nedstuckna i stranden och att han skulle inte kunna leva ens i två timmar i husen som han liknade vid karelska cigarrettfodral. På ett torg i Moskva står en staty av Majakovskij som rester 1958. Mellan 1935 och 1992 hette torget officiellt Majkovskijtorget men efter 1992 ändrades det tillbaka till det tidigare namnet; Triumftorget. Den närliggande tunnelbanestationen som invigdes 1938 heter fortfarande Majakovskaja.

*Vem frågar månen och solen: "Varför skapade ni nätter och dagar?"
Vem kallar jorden skapargeni?
Lika litet finns det någon författare till denna poesi.
Vad den vill är att kasta ljus in i morgondagen.
Detta år denna dag just denna timme
under jorden på marken och däruppe i himlen
blomstrade plötsligt flygbladens vimmel:
Vi kommer!
Vikommervikommer*

Vladimir Majakovskij
150 000 000, 1921